

Al jaren vormen regisseur/cameraman Paul Cohen en mederegisseur/geluidsman Martijn van Haalen een bijzonder team. Hoe werkt deze minicrew, hoe versterken beide makers elkaar en waarin liggen hun verschillen? Op 22 maart wordt door de VPRO de documentaire *Photo Souvenir* uitgezonden, deze film kreeg net als *Hollandse Helden* (2000) een Gouden Kalf tijdens het laatste Nederlands Filmfestival in Utrecht. Onlangs kwam van dezelfde makers ook de documentaire *De Voorste Linie* uit. *Ester Eva Damen*

Het lot verbeeld

Paul Cohen en Martijn van Haalen over hun documentaires

‘Je bent echt een televisiehond’, zegt Martijn van Haalen grinnikend tegen editor Srdjan Fink. Deze heeft zojuist het live geluid van een toespraak vervangen door een meer passend fragment. Een inhoudelijk probleem is met deze manoeuvre afdoende opgelost. Als ik de montage van *De Voorste Linie* bijwoon is het hoog zomer. De makers – in korte broek – zijn in een eerste fase. Het materiaal is net door de editor in *Final Cut Pro* ingeladen. Paul Cohen: ‘We gaan eerst kijken waarover de film gaat. Als er iets ontbreekt gaan we terug om bij te schieten.’ Van Haalen zit tijdens de montage achter Cohen op de bank en beziet het eens van een afstand. Manipulatie, dat is een van de trefwoorden van ons gesprek. Welke middelen staan je ter beschikking om je verhaal duidelijker neer te zetten? ‘Wacht...’, zegt Cohen, ‘ik wil even iets uitproberen.’ Fink noemt Cohen een co-editor: ‘Eigenlijk ben ik vooral een soort vroedvrouw’, lacht hij.

De Voorste Linie

In de documentaire *De Voorste Linie* vertellen zes Nederlandse veteranen van de vrijwel vergeten oorlog tussen Noord-Korea en de rest van de wereld, over wat hen ooit bezielde om daarheen te gaan. Zo wilde de een, zelf net van de Duitsers bevrijd, een tegengebaar maken, terwijl de ander, ex-lid van de Waf-

fen-SS, zich van zijn schuld wilde bevrijden. Van Haalen: ‘Het beeld dat onze generatie van die Korea-oorlog had, was van Hollandse en Amerikaanse krachtpatsters tegen kleine Chinezen met fietsen. Maar de mensen die naar Korea vertrokken, kenden niet de luxe van mijn generatie. Door boven op hun verhaal en motivatie te gaan zitten, word je minder zeker van je oordeel.’ Een belangrijk element in de film is de slag in Korea om “Heuvel 325”. De strijd ging tussen de Chinezen en de geallieerden, de Nederlanders dekten de terugtocht. Een soldaat belde tenslotte buiten adem: ‘Sergeant, de heuvel, we hebben hem.’ Het Westen won van een mogelijke communistische tirannie. Van Haalen: ‘Hollandse jongens sneuvelden, in Nederland verschenen de eerste nieuwbouwwoningen.’ Hier hebben de makers een invalshoek voor hun film gevonden. Cohen: ‘De Blokker, design straatmeubilair, vrouwen met twee stoeltjes op hun fiets. We willen dit impliciet laten zien, kritisch maar zonder dédain.’ De helden van Heuvel 325 zitten hier jaren later in een zachte stoel. Die stoel kan omhoog, omlaag, en met vier afstandsbedieningen kunnen TV en stereo worden bediend. Voor hen betekent het iets, maar wat betekent het voor de mensen die er niet voor gevochten hebben?

Het Kwaad

Opvallend in de films van Cohen en Van Haalen is de fascinatie met het lot. Cohen: ‘Het is fantastisch als we iemand vinden die ons verrast.’ In de film over Korea is dit de ex-SSer, dhr. Folmer. Hij kwam uit Indië naar Nederland en vond weinig warmte. Een familie ving hem op, maar ze bleken NSB’ers te zijn. Cohen: ‘Ik ben opgegroeid met het idee dat de SS de vertegenwoordiger van Het Kwaad is. Het is boeiend om Folmers verhaal te horen, zodat je zijn stappen begrijpt.’

Hier tegenover staat het verhaal van Van de Veer, een echte verzetsheld, die in de Tweede Wereldoorlog achter de grens werd gedropt om operaties te verrichten. Cohen: ‘Westerbork helpen bevrijden, per telefoon, een prachtig verhaal. Hem geloof ik als hij zegt: ‘Korea? Anders was de hele wereld eraan gegaan in het communisme.’ Dat is een goede oneliner natuurlijk, maar het is duidelijk dat het communisme een expansieve drive had, waar dat gestopt zou zijn weet niemand.’ Folmer heeft een keuze gemaakt en dat bleek de verkeerde te zijn. Maar hij had ook aan de andere kant van de lijn kunnen uitkomen. Cohen: ‘Hij heeft gevangen gezeten en twee keer dienst genomen, daarmee heeft hij zijn schuld afgelost. Nadat hij terug kwam uit Korea zei zijn commandant: “Nederland heeft je niets te bieden.” Hij zal zeker wroeging hebben, het is ook een traditionele man. Er is moed voor nodig zo in beeld te verschijnen.’ In het interview met Folmer probeerde hij met een ‘wir haben es nicht gewußt’. Van Haalen bleef zijn wenkbrauwen fronsen. Waarop Folmer zegt: ‘Wir haben es *wirklich* nicht gewußt.’

Photo Souvenir

In *Part Time God* (1993), een van Cohens eerste films, figureert een wereld vol parallelle verhalen die niet door oorzaak en gevolg met elkaar verbonden zijn, een wereld waarin het lot een doorslaggevende rol speelt. Dit thema – het lot, toevallig aan deze kant van de lijn

staan – zie je ook in het onlangs be kroonde *Photo Souvenir* (2006), waarin de Nigerijnse fotograaf Philippe Koudjina wordt gevolgd. In de eerste jaren na de onafhankelijkheid van Niger in 1960 vermaakte men zich in lange zinderende nachten met tafelvotbal en de twist. Koudjina’s foto’s getuigen van dat optimisme. Nu liggen de negatieven te verpieteren. Koudjina werd geschept door een auto en loopt sinds die tijd op krukken. Uit zijn kast werden de camera’s gestolen. Glaucoom maakt het hem onmogelijk zijn eigen werk nog te beoordelen. Hij zit langs de kant van de weg en leeft van wat mensen hem toestoppen. In de film wordt dit verhaal afgezet tegen dat van een andere fotograaf. Ook zwart, talentvol, ook zinderende nachten, diezelfde ontroerende intimiteit en levenslust van de jaren zestig, echter ditmaal in een andere Afrikaanse staat, Mali. Met égards wordt deze tweede fotograaf, Malick Sidibe, ontvangen in Monaco. Agnes B., modekoningin op leeftijd, vertelt ons waarom ze zo door deze foto’s wordt geraakt. Bewonderaars van Koudjina proberen alsnog diens werk onder de aandacht te brengen. Maar nee, men is er al weer op uitgekeken. Cohen en Van Haalen hebben dit gegeven eenvoudig neergezet. Koudjina laat hen dichtbij komen en vertelt, blijmoedig bijna.

Kwetsbaar gezicht

Het is ondanks alle digitale registratiemiddelen niet eenvoudig een “werkelijk gebeurd verhaal” over het voetlicht te brengen. ‘Het

moet’, zoals van Haalen zegt, ‘nog twee keer door glas: eenmaal moet je het verhaal door de lens van de camera laten vallen, een tweede maal moet het verhaal door een projector of de TV tot de kijker spreken.’ Cohen en van Haalen gaan voor ze een scène opnemen in gesprek. ‘Meestal in de auto, op weg er naar toe.’ Het praten heeft een meer filosofisch dan strategisch karakter. Cohen: ‘Toen een van de geïnterviewden voor *De Voorste Linie* zijn vier afstandsbedieningen wilde demonstrenen, herkenden we onze thematiek. Je moet dan niet hebben dat je partner zegt: “Wat heeft dat nou met Korea te maken?”.’ Cohen draait zijn films vrijwel zonder uitzondering zelf. ‘Er is een soort agenda in mijn achterhoofd. Maar het komt ook vaak voor dat ik spontaan reageer.’ Is het daarna moeilijk om als regisseur uit eigen materiaal te kiezen? *Photo Souvenir* heeft een visuele kracht, noem het poëzie als je wilt. Maar een minder mooi shot is soms belangrijker voor het verhaal...’ Als voorbeeld geeft Cohen een opname van een dokter uit *De Voorste Linie*: ‘We hadden hem aardig neergezet met een mooi perspectief. Maar wat ik niet wist was dat hij tijdens het gesprek naar voren zou leunen. Zo kwam hij te dicht bij de camera. Een beetje lelijk, maar het was wat het nodig had, die confrontatie met dat kwetsbare gezicht.’ Van Haalen komt ook regelmatig met shotsuggesties. Cohen: ‘Het is moeilijk om ‘t precies te *pinpointen* - wie doet wat. Martijn is meer van de briljante invallen, ik mis-

schien iets meer van de structuur. Bij *Hollandse Helden* (2000) had hij bijvoorbeeld de onschatbare inval om de scène met de verguisde vader aan kop te zetten.’ ‘Dat je met z’n tweeën bent, betekent dat je de invasie zo klein mogelijk houdt.’ ‘Je moet hem kort houden’, zegt van Haalen lachend over Cohen. ‘Martijn stelt grotendeels de vragen’, zegt Cohen, ‘maar we zitten vlak bij elkaar, dus soms knijpen we wel eens... een enkele keer gooi ik er een vraag in waarbij ik zeg: “Kijkt u niet naar mij - anders wordt de blikrichting verstoord”.’

Manipulatie

Waar ligt in de huidige wereld van verschuivende krachten de verantwoordelijkheid van de filmmaker? Van *Photo Souvenir* kun je zeggen dat de filmmakers direct ingrijpen in het leven van de fotograaf. Cohen: ‘Ik heb Koudjina gevonden via Pauline Bax, correspondent van *NRC Handelsblad* in West Afrika. In Niamey heeft een kennis van Koudjina me aan hem voorgesteld. De tegenstelling met Malick Sidibe was al vrij snel bedacht, toen we erachter kwamen dat Koudjina’s aanvankelijke succes in de “Afrikaanse Fotografie hausse” in het slop was geraakt.’ Heeft de aandacht door de film nog iets voor Koudjina opgeleverd? ‘We wisten dat Agnes B. exposities met Afrikaanse fotografie en kunst organiseert, maar het idee om naar haar toe te gaan, kwam van de kunstmake-laar in de film. We hebben het wel helpen organiseren.’ Manipulatie. Je kunt zeggen dat de filmmaker hier uit de rol van observator stapt, en een katalyserende functie krijgt. ‘Maar de film is nog niet zoveel vertoond, dus veel extra aandacht voor Koudjina’s foto’s is er nog niet door gegenereerd.’●

Photo Souvenir Nederland 2006 **regie** Paul Cohen en Martijn van Haalen **camera** Paul Cohen **montage** Gys Zevenbergen **geluid** Martijn van Haalen **productie** Paul Cohen voor CPS films **duur** 54’ **omroep** VPRO **uitzenddatum** 22 maart

De Voorste Linie Nederland 2006 **regie** Paul Cohen en Martijn van Haalen **camera** Paul Cohen **montage** Srdjan Fink **geluid** Martijn van Haalen **productie** René Mendel/ Interakt **duur** 54’ **omroep** VPRO

